

En andra chans till ett äkta freds-EU

För att göra rätt för sig, tio år efter mottagandet av Nobels fredspris, måste EU bygga ut sitt fredsprojekt internt liksom externt. Ett fiktivt nobelpristal av Thomas Roithner, fredsforskare från Österrike.

Högt värderade festdeltagare!

För nobelpriset i fred kommer enligt Alfred Nobel den ifråga som ”mest eller bäst verkat för folkens förbrödring och avskaffande eller reducering av de stående arméerna eller främjande av fredskongresser”. Vi i Europeiska Unionen har enligt motiveringen för priset 2012 ”under sex decennier bidragit till främjandet av fred och försoning i Europa”.

Att tyskar och fransmän inte längre skjuter på varandra kan inte värderas högt nog. Icke-skjutandet mellan EU-länder är ändå bara halva fredsprojektet. Lika berättigat som det har varit att hylla den interna freden, lika mycket berättigad kritik har 2012 förekommit mot icke-freden externt: mot globala militärinsatser, vapenexport och Fästning Europa. Låt oss därför nu ta sats en andra gång mot ett internt såväl som externt nobelprisvärdigt EU.

Rusta för freden?

Hur skapa fred? Några säger: Säkerhet uppstår genom rustning, militär, säkerhetsapparater eller militärt stöd. ”Den som vill fred, måste rusta”, ansåg EU:s tidigare utrikesansvarige Catherine Ashton. Av det blir det i bästa fall en avskräckningsfred. Andra ser fred som ett samarbetsprojekt: Inte bara staternas säkerhet, utan mänsklig säkerhet ska räknas.

Kärntanken: Hur ser en demokratisk politik ut som stöder sig på samhälleliga behov? Vissa delar av detta beskrev Immanuel Kant i sin filosofiska essä

om den eviga freden 1795. Från nobelpristanken på ”avskaffande eller reducering av de stående arméerna” hade vi tio år efter 2012, då fredspriset tilldelades EU, knappast kunnat fjärma oss mer. EU:s militära insatser som de i Tchad, Kongo, Mali eller marininsatser vid Afrikas Horn har en bismak av egennyttiga politiska eller ekonomiska EU-intressen, inklusive resurssäkring och skydd mot migration.

Den gällande finansramen tar för första gången upp en rustningsbudget, EU har ett militärt högkvarter, ställer upp med snabba interventionstrupper. Enligt kommissionsordförande Ursu-

”Andra ser fred som ett samarbetsprojekt: Inte bara staternas säkerhet, utan mänsklig säkerhet ska räknas.

Kärntanken: Hur ser en demokratisk politik ut som stöder sig på samhälleliga behov?”

la von der Leyen gäller det att lära sig ”maktens språk”. Ständigt ventileras någon form av euro-armé, även om EU-27 har mer än nog av vapen och trupper även i förhållande till Ryssland. Istället har personalen för civila EU-insatser drastiskt minimerats de senaste tio åren. Och vi fick mer trupper, rustning, övervakning och säkerhetsinrättningar.

Att se kriser genom militära glasögon förhindrar civila lösningar. Nystarten inför ett EU-fredsnobelpris sätter också den eroderande frågan om avrustning högst upp på agendan.

Den alleuropeiska tanken på gemensam säkerhet, civil krisprevention och förtroendeskapande åtgärder för med sig möjligheten till en märkbar minskning av militärutgifterna på båda sidor. Att bygga upp förtroende är en central valuta i säkerhetspolitiken.

En politik som orienterar sig kring konfliktorsaker är inte bara en uppgift i snävare fredspolitik bemärkelse. Globala handelsförbindelser visar var redan Kant sade i sin ”Om den eviga freden”: Av samhällets tre maktcentra – armén, regeringen och den ekonomiska makten – är det sista ”nog det mest pålitliga krigsverktyget”.

Kriser har alltid vinnare. Frankrikes vapenexport steg med 58 procent mellan 2017 och 2021 jämfört med de föregående fem åren. EU-rustningsallianser tog fram euro-drönare, euro-artilleri eller EU-stridshelikoptrar. Vad kan vi lära av det? Den andra ansatsen till ett fredsnobelpris kräver en omkastning av prioriteterna mellan civil och militär.

För fredsnobelpriset 2.0 förverkligar EU-medlemsstaterna ”prioritet för civilt” inte bara inom ramen för EU utan även i FN och i Organisationen för säkerhet och samarbete (OSSE). En vision är förstas ett EU-finansierat instrument för civila specialister även för icke-statliga organisationer, som får en europeisk civil fredstjänst att uppstå. Detta lyfter det demokratiska inflytandet, med vilket vi bäst når våra (freds-) mål.

Hard power accelererar

Rysslands folkrättsvidriga krig i Ukraina har i EU inskränkt debatten till sanktioner, vapenleveranser och upp-rustning. Miljardbelopp hamnar i rustningsindustrin. Generellt har de senaste 25 årens krig och kriser alldeles för ofta sörjt för en acceleration av hard power.

Oavsett om det gällt Kosovokrig, terror, Syrien, migration eller Ukraina – alla dessa utmaningar faller under den rubriken. EU:s utrikesansva-

Foto: Ofog direktion för fred/Flickr/Creative commons

Avgörande för EU:s fredsnobelpris 2.0 kommer att vara att hålla sig inom de självetablerade reglerna för vapenexport: Inga vapen till länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna och de som utlöser eller förlänger beväpnade konflikter, menar Thomas Roithner.

rige Joseph Borrell gjorde till och med hälsan till ett säkerhetsproblem och erbjöd som hjälp EU:s rustningsfond. På kriget i Mali och Ukraina lämnar han ett liknande svar: vapenleveranser. För att kunna leverera vapen, utrustning och militär infrastruktur även till kris- och krigsområden skapades "Peace Facility".

Den finansieras via en "off-EU-budget". Det betyder att man smugglar detta "fredsinstrument" förbi EU-parlamentet utan dess medverkan. EU:s säkerhetspolitik är i sig ett närmast demokratifattigt område, men denna fredsfacilitet fördubblar demokratiunderskottet. Till atomenergins greenwashing kommer vapenexportens peacewashing.

Avgörande för EU:s fredsnobelpris 2.0 kommer att vara att hålla sig inom de självetablerade reglerna för vapenexport: Inga vapen till länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna och de som utlöser eller förlänger beväpnade konflikter. Tio EU-stater har sålt vapen och militär utrustning till Ryssland mellan 2014 och 2020,

framför allt Frankrike och Tyskland. Att göra det rätta är en sak. Men att låta bli att göra fel skulle åtminstone vara en god början.

Atom- och klimatbomb

Åtskilliga fredsnobelpris har hedrat föregångare för nukleär avrustning. Från och med nu följer också EU denna idé. Natos nukleära delaktighet existerar visserligen på pappret men EU-staterna skickar äntligen de i Europa stationerade atombomberna tillbaka till USA.

Med undantag för Frankrike kommer alla EU-stater att ha ratificerat det folkrättsliga och sedan 2021 gällande avtalet om förbud mot atomvapen. Detta avtal visar dessutom att just neutrala stater som Österrike kan vara viktiga fredspolitiska pionjärer.

Även om EU hittills har krävt avrustning av andra utan att själv ta något steg framåt, så kommer EU numera att bli en trovärdig spelare för avrustning av atomvapen i hela världen. Och Frankrike upphör med att betjäna EU med sin nukleära potential. Då

återstår frågan hur våldsamt följderna av klimatförändringen ska utfalla. Militären är i det sammanhanget även i EU en del av problemet snarare än av lösningen.

Klimatskydd gäller för andra, arméerna sitter med miljöförstörelse-jokern. Reglerna för EU-målet om minus 55 procent av drivhusgaserna är varken transparenta eller bindande för militären. Bara sju arméer inom EU-27 har överhuvud taget satt upp några mål för drivhusgaserna. Och då är det ändå så att det enda vi vet helt säkert är detta: På klimatförändringar kan man inte skjuta!

Thomas Roithner

Översättning: Bo Alvberger

Talets författare Thomas Roithner är fredsforskare, medarbetare i Internationella Försoningsförbundet och docent i statsvetenskap vid Wiens universitet. Den tyska originaltexten publicerades i den österrikiska veckotidningen Die Furche (49/2022).